

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ VE ARAŞTIRMALARI DERGİSİ BANU Journal of Health Science and Research

DOI: 10.46413/boneyusbad.1526406

Özgün Araştırma / Original Research

Multipl Skleroz Tanısı Olan Hastaların Öz Yönetim Düzeylerinin Belirlenmesi Determining Self-Management Levels of Patients Diagnosed with Multiple Sclerosis

Dilan DENİZ AKAN ¹ Melike BATUM ²

¹ Dr., Arş. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Manisa

² Uzm. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Hafsa Sultan Hastanesi, Nöroloji Kliniği, Manisa

Sorumlu yazar /
Corresponding author

Dilan DENİZ AKAN
diniz.dilan91@gmail.com

Geliş tarihi / Date of receipt:
01.08.2024

Kabul tarihi / Date of
acceptance: 26.12.2024

Atıf / Citation: Deniz Akan, D., Batur, M. (2025). Multipl skleroz tanısı olan hastaların öz yönetim düzeylerinin belirlenmesi. *BANU Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 222-228. doi: 10.46413/ boneyusbad.1526406

ÖZET

Amaç: Araştırmada, multipl skleroz tanısı olan hastaların öz yönetim düzeyleri ve ilişkili faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı tipteki bu araştırmanın örneklemini, basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen ve örneklem seçim kriterlerine uyan 126 multipl skleroz hastası oluşturmuştur. Veriler, katılımcıların sosyodemografik özelliklerini içeren "Katılımcı Tanıtım Formu" ve "Multipl Skleroz Öz Yönetim Ölçeği – Türkçe Versiyonu" aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde, tanımlayıcı istatistiksel yöntemler, bağımsız gruplarda t testi ve One Way Anova testi kullanılmıştır. Post-hoc analizler için Bonferroni testi uygulanmıştır.

Bulgular: Araştırmada, hastaların yaş ortalamalarının 41.86 ± 5.17 yıl ve tanı süreleri ortalamalarının 4.47 ± 3.11 yıl olduğu; %64.3'ünün kadın, %73.8'inin evli ve %43.7'sinin ise lise mezunu olduğu belirlenmiştir. Hastaların Multipl Skleroz Öz Yönetim Ölçeği toplam puanlarının 76.48 ± 17.65 olduğu; yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve ek hastalık varlığı gibi değişkenlerin öz yönetim puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark yarattığı bulunmuştur ($p < 0.05$).

Sonuç: Sonuç olarak, katılımcıların orta derecede öz yönetim düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Buna göre; ülkemizdeki multipl skleroz hastalarında öz yönetim düzeyini belirleyecek daha fazla sayıda çalışma yapılmasının, hastaların öz yönetim düzeyini arttıracak öz yönetim programları hazırlanarak uygulamaya geçirilmesinin ve sağlık profesyonellerinin hastaların öz yönetim düzeylerini olumlu yönde etkileyecek stratejiler konusunda bilgilendirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Multipl skleroz, Nöroloji, Öz yönetim

ABSTRACT

Aim: The study aimed to determine the self-management levels and related factors of patients diagnosed with multiple sclerosis.

Material and Method: The sample of this descriptive study consisted of 126 multiple sclerosis patients who were selected by simple random sampling method and met the sample selection criteria. "Participant Introduction Form", which includes the sociodemographic characteristics of the participants, and "Multiple Sclerosis Self-Management Scale - Turkish Version" were used to collect data. Descriptive statistical methods, independent groups t test and One Way Anova test were used to evaluate the data. Bonferroni test was applied for post-hoc analyses.

Results: In the study, the average age of the patients was 41.86 ± 5.17 years and the average duration of diagnosis was 4.47 ± 3.11 years; It was determined that 64.3% were women, 73.8% were married and 43.7% were high school graduates. The patients' Multiple Sclerosis Self-Management Scale total scores were 76.48 ± 17.65 ; it was found that variables such as age, gender, educational status and presence of comorbidities created a statistically significant difference in self-management scores ($p < 0.05$).

Conclusion: As a result, it was determined that the participants had a moderate level of self-management. Accordingly, it is thought that it would be beneficial to conduct more studies to determine the self-management level of multiple sclerosis patients in our country, to prepare and implement self-management programs that will increase the self-management level of patients, and to inform healthcare professionals about strategies that will positively affect the self-management levels of patients.

Keywords: Multiple sclerosis, Neurology, Self-management.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License.

GİRİŞ

Özellikle genç erişkinlerde yaygın olarak görülen multipl skleroz (MS); otoimmün kökenli, inflamatuvar, demiyelinizan, kronik ve ilerleyici bir merkezi sinir sistemi (MSS) bozukluğudur (Öztürk, Aytaç, Kızılay, ve Sindel, 2017). Travmatik olmayan nörolojik sakatlığın önde gelen nedenlerinden biri olan MS, dünya çapında yaklaşık 2.9 milyon insanı etkilemektedir ve her yıl bu sayıya yeni vakalar eklendiği bildirilmektedir (Walton ve ark., 2020; Langer-Gould, Gonzales, Smith, Li, ve Nelson, 2022). Ülkemizde ise MS prevalansı tam olarak bilinmemekle birlikte; yaklaşık 80 bin MS hastası olduğu tahmin edilmektedir (Türk Nöroloji Derneği, 2024). Prognozu bireyden bireye değişiklik gösteren ve öngörülemeyen MS, bireyin üretkenliğini düşüren, sakatlıklara neden olabilen, etkilenen birey ve ailesinin yaşam kalitesini azaltan ve sağlık bakım sistemleri için yük oluşturan nörodejeneratif bir hastalıktır (AlJumah ve ark., 2020; Hauser ve Cree, 2020).

MS’de kesin bir tedavi seçeneği bulunmamaktadır. Mevcut tedavi seçeneklerinin esas olarak semptomların hafifletilmesine ve hastalığın ilerlemesinin geciktirilmesine odaklandığı MS’de motor, duyuşsal, serebellar ve görsel semptomların yanı sıra bilişsel ve davranışsal bozukluklar da yaygın olarak görülmektedir (Salimzadeh, Damanabi, Kalankesh, ve Ferdousi, 2019). Sonuç olarak, MS hastaları günlük yaşamda birçok fiziksel, duygusal ve zihinsel zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Literatürde öz yönetimin, MS semptomlarının hafifletilmesi ve bakımın yönetilmesinde kritik önem taşıdığı belirtilmektedir (Kidd ve ark., 2017; Martz, 2017; Ghahari, Forwell, Suto ve Morassaei, 2019; Erbay ve ark., 2020).

Öz yönetim, “bireyin kronik hastalığın neden olduğu fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal semptomları yönetmek için gereken bilgi, beceri ve stratejileri öğrenmeleri süreci” şeklinde tanımlanmaktadır (Baharian, Abolhassani, ve Alijani, 2023). Öz yönetimin temel hedefi; hastalığı kontrol etmek için bireyin özgüveninin artırılması ve bakım davranışlarının gerçekleştirilmesine yönelik becerilerin bireye kazandırılmasıdır (Salimzadeh, Damanabi, Ferdousi, Shaafi, ve Kalankesh, 2022). Yapılan çalışmalarda, yüksek öz yönetim düzeyleri ile hastaların yaşam kalitelerinin arttığı, nörolojik sakatlık oranlarının azaldığı, semptomların gerilediği ve sağlık bakım maliyetlerinin düştüğü

bildirilmektedir (Feicke, Spörhase, Köhler, Busch ve Wirtz, 2014; Ehde ve ark., 2015; Kidd ve ark., 2017; Salimzadeh ve ark., 2022; Abozeid, Ahmed, Gendy, ve Khalifa, 2023). Son yıllarda, literatürde MS hastalarının öz yönetim düzeyleri ve ilişkili faktörlerin araştırıldığı çalışmaların giderek artış gösterdiği gözlemlenmektedir (Wilski ve Tasiemski, 2016; Shawli, Abdulmutalib, ve Al Nagshabandi, 2019; Wilski, Kocur, Brola, ve Tasiemski, 2020; Salimzadeh ve ark., 2022; Baharian ve ark., 2023); ülkemizde bu alanda yapılmış çalışmaların henüz nispeten az olduğu (Efendi ve ark., 2022), çoğunun tez çalışması olduğu (Ergen, 2023; Karadeniz, 2023) ve ülkemizdeki MS hastalarının öz yönetim düzeylerinin tam olarak belirlenemediği saptanmıştır. Buradan hareketle bu çalışmada, MS tanısı olan hastaların öz yönetim düzeylerinin belirlenmesi ve ilişkili faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma Soruları

1. MS tanısı olan hastaların öz yönetim düzeyleri nasıldır?
2. MS tanısı alan hastaların öz yönetim düzeylerini etkileyen faktörler nelerdir?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü (Tasarımı)

Tanımlayıcı tipteki bu çalışmada amaç, MS tanısı olan hastaların öz yönetim düzeylerinin belirlenmesi ve ilişkili faktörlerin incelenmesidir.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma, Kasım 2023 – Mayıs 2024 tarihleri arasında Türkiye’nin batısında yer alan bir üniversite hastanesinin nöroloji polikliniğinde yürütülmüştür.

Araştırma Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, araştırmanın yapıldığı tarihlerde polikliniğe gelen tüm MS hastaları oluşturmuştur. Araştırmanın örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde GPower programı (Versiyon 3.1) aracılığıyla güç analizi yapılmıştır. Erbay ve ark.’nın (2020) yapmış olduğu araştırma baz alınarak yapılan hesaplamada, örneklem büyüklüğü %80 güç, %5 Tip I hata, 0.5 etki büyüklüğü ve %95 güven aralığında en az 102 hasta olarak belirlenmiştir. Araştırma, basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen, örneklem seçim kriterlerine uyan ve sorulara eksiksiz yanıt veren 126 MS hastası ile tamamlanmıştır.

Araştırmaya 18-65 yaş arasında olan, en az altı ay önce MS tanısı alan, poliklinikte ayaktan tedavi gören, remisyon döneminde olan ve araştırmaya

katılmaya gönüllü hastalar dahil edilmiştir. MS atak döneminde olan, kronik böbrek yetersizliği olup diyalize giren, kanser tanısı olup kemoterapi/radyoterapi alan, bilişsel/iletişim engeli bulunan ve araştırmaya katılmak istemeyen hastalar çalışma dışı bırakılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, “Katılımcı Tanıtım Formu”, “Multipl Skleroz Öz Yönetim Ölçeği - Türkçe Versiyonu” (MSSM-T) kullanılarak toplanmıştır.

Katılımcı Tanıtım Formu: Literatür doğrultusunda hazırlanan formda, katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, tanı süresi, ek hastalık varlığı gibi durumlarına ilişkin toplam yedi soru yer almaktadır (Karadeniz, 2023).

Multipl Skleroz Öz Yönetim Ölçeği - Türkçe Versiyonu (MSSM-T): Bishop ve Brain (2007) tarafından geliştirilen ve 2011 yılında revize edilen ölçeğin Türkçe uyarlaması Erbay ve arkadaşları tarafından 2020 yılında yapılmıştır. Ölçek toplam 24 madde, beş alt boyuttan oluşmakta olup beşli Likert tiptedir. Alt boyutları; sağlık hizmeti sunucusu ilişkisi ve iletişim (madde 9,12,14,16,18,20), tedaviye uyum/engeller (madde 11,15,17,21,22,23,24), sosyal/aile desteği (madde 6,10,13), MS bilgisi ve bilgilendirilmesi (madde 1,2,3,4) ile sağlığı koruma davranışlarıdır (madde 5,7,8,19). Ölçekte yer alan üç madde (madde 21,23,24) ters kodlanmaktadır. Toplam puan şu formülle hesaplanmaktadır: $100 \times (\text{gözlemlenen puan} - \text{minimum puan}) / (\text{maksimum puan} - \text{minimum puan})$. Ölçeğin puan aralığı 0 – 100 arasında olup ölçekten alınan puanın artması daha iyi bir öz yönetim düzeyine işaret etmektedir. İç tutarlık için Cronbach alfa değeri ölçeğin tamamı için

0.85 olarak bildirilmiştir (Erbay ve ark., 2020). Çalışmamızda, Cronbach alfa güvenirlik değeri 0.96 olarak bulunmuştur.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmanın yapılabilmesi için, bir üniversitenin sağlık bilimleri etik kurulundan (Tarih: 22/11/2023 tarih ve Karar No: 20.478.486-2082 - 2082) etik kurul onayı, hastanede çalışmanın yürütülebilmesi için gerekli kurum izinleri ve araştırmada kullanılan ölçek için, Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapan araştırmacılardan e-posta yoluyla yazılı izin alınmıştır. Katılımcılara çalışmanın içeriği anlatılarak bilgilendirilmiş gönüllü onam formları imzalatılmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin işlenmesi ve analizinde, IBM SPSS Versiyon 25 kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğu; Skewness ve Kurtosis değerlerine bakılarak değerlendirilmiştir. İstatistiksel değerlendirmede tanımlayıcı istatistiksel yöntemler, bağımsız gruplarda t testi ve One Way Anova testi kullanılmıştır. Üç veya daha fazla grupta anlamlı farklılık gösteren değişkenlerin ikili karşılaştırmaları için Bonferroni testi uygulanmıştır. Veriler %95 güven aralığında $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan MS hastalarının yaş ortalaması 41.86 ± 5.17 yıl ve tanı süreleri ortalaması ise 4.47 ± 3.11 yıldır. Katılımcıların %64.3’ünün kadın, %73.8’inin evli ve %43.7’sinin lise mezunu hastalardan oluştuğu belirlenmiştir. Katılımcıların tanıtıcı özellikleri Tablo 1.’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Tanıtıcı Özellikleri (n=126)

Tanıtıcı Özellikler	n	%
Cinsiyet	Kadın	81
	Erkek	45
Medeni Hal	Evli	93
	Bekar	33
Eğitim Durumu	İlkokul ve altı	23
	Lise	56
	Lisans ve üstü	47
Ek Hastalık Varlığı	Var	42
	Yok	84
Ailede MS Varlığı	Var	23
	Yok	103
Varsa Kimde?	Anne	16
	Kardeş	7
	Ort.±S.S.	Min-Max
Yaş	41.86 ± 5.17	32-54
Tanı Süresi	4.47 ± 3.11	1-14

Hastaların MSSM-T toplam puanlarının 76.48 ± 17.65 olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların MSSM-T alt boyutlarından aldıkları puanlar incelendiğinde; sağlık hizmeti sunucusu ilişkisi/iletişim alt boyutundan 18.96 ± 5.05 , tedaviye uyum/engeller alt boyutundan $22.55 \pm$

4.66 , sosyal/aile desteği alt boyutundan 9.6 ± 2.78 , MS bilgisi ve bilgilendirilmesi alt boyutundan 12.93 ± 3.87 ve sağlığı sürdürme davranışı alt boyutundan 12.42 ± 3.29 puan aldıkları saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların MSSM-T ve Alt Boyutları'ndan Aldıkları Puanlar (n=126)

Ölçek Puanları	Ort.±S.S.
MSSM-T Toplam Puan	76.48 ± 17.65
MSSM-T Alt Boyutları	
Sağlık Hizmeti Sunucusu İlişkisi/İletişim	18.96 ± 5.05
Tedaviye Uyum/Engeller	22.55 ± 4.66
Sosyal/Aile Desteği	9.6 ± 2.78
MS Bilgisi ve Bilgilendirilmesi	12.93 ± 3.87
Sağlığı Sürdürme Davranışı	12.42 ± 3.29

Ort. ± S.S.: Ortalama±Standart Sapma

Araştırma kapsamına alınan hastaların tanıtıcı özelliklerine göre MSSM-T toplam puanları incelendiğinde; yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve ek hastalık varlığı değişkenleri ile öz yönetim puanları arasında anlamlı fark saptanmıştır ($p<0.05$). Bulgular; kadın hastaların erkek hastalardan, ek hastalığı olmayanların olanlardan daha yüksek öz yönetim puanına sahip olduğunu göstermiştir. Post-hoc analizler (Bonferroni); 18-35 yaş grubundakilerin 36-45 yaş ve 45 yaş

üstündekilerden, lisans ve üstü eğitim seviyesine sahip olanların ise lise, ilkököl ve daha düşük eğitim seviyesine sahip olanlardan daha yüksek puan aldığını göstermiştir.

Medeni hal, ailede MS varlığı ve tanı süresi değişkenleri ile öz yönetim düzeyleri arasında anlamlı fark yoktur ($p>0.05$). Katılımcıların tanıtıcı özelliklerine göre MSSM-T'den aldıkları puanlar Tablo 3.'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Tanıtıcı Özelliklerine Göre MSSM-T'den Aldıkları Puanlar (n=126)

Tanıtıcı Özellikler	n	%	MSSM-T	Test Değeri
Yaş	18-35 yaş	19	86.31 ± 13.17	F=5.031 p=0.008*
	36-45 yaş	72	76.62 ± 11.76	
	45 yaş üstü	35	70.85 ± 10.88	
Cinsiyet	Kadın	81	80.22 ± 12.62	t=3.313 p=0.001**
	Erkek	45	69.75 ± 13.52	
Medeni Hal	Evli	93	76.07 ± 18.32	t=-0.435 p=0.66
	Bekar	33	77.63 ± 15.83	
Eğitim Durumu	İlkokul ve altı	23	65.73 ± 12.34	F=26.516 p=0.000**
	Lise	55	73.79 ± 11.56	
	Lisans ve üstü	47	81.62 ± 13.23	
Ek Hastalık Varlığı	Var	42	72.11 ± 15.70	t=-1.985 p=0.04*
	Yok	84	78.66 ± 18.25	
Ailede MS Varlığı	Var	23	79.26 ± 15.91	t=3.313 p=0.40
	Yok	103	75.86 ± 18.03	
Tanı Süresi	1-2 yıl	42	80.81 ± 12.23	F=2.325 p=0.10
	3-4 yıl	37	76.45 ± 11.76	
	4 yıl üstü	47	72.12 ± 12.67	

t: Bağımsız gruplarda t testi, F: One Way Anova testi, * $p<0.05$, ** $p<0.01$

TARTIŞMA

Dünya çapında yaklaşık üç milyon kişiyi etkileyen nörodejeneratif ve kronik bir hastalık olan MS'de hastalar yorgunluk, ağrı, depresyon, hareket kabiliyetinde kısıtlamalar gibi birçok semptom yükü çekmekte yaşam kaliteleri negatif

yönde etkilenmektedir (Kidd ve ark., 2017). MS hastalarında olumlu sağlık davranışlarının kazandırılması, tedaviye uyumun sağlanması ve semptomların iyileştirilmesinde öz yönetim bakımın kritik bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir (Erbay ve ark., 2020; Salimzadeh ve ark., 2022). MS hastalarının öz

yönetim düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu araştırmada, katılımcıların yaş ortalaması 41.86 ± 5.17 yıl olarak bulunmuştur. Bu bulgu, literatürdeki MS hastaları ile gerçekleştirilen diğer çalışmalarda yaş ortalamaları ile uyumludur (Barlow, Turner, Edwards, ve Gilchrist, 2009; Wilski ve Tasiemski, 2016; Baharian ve ark., 2023). MS genellikle genç yetişkinleri etkileyen yaygın bir nörolojik hastalıktır (Kidd ve ark., 2017). Bu açıdan, bu bulgu bizim için beklenen bir durumdur.

Araştırmaya katılan hastaların büyük çoğunluğunu (%64.3) kadın hastaların oluşturduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, MS hastaları ile yapılan diğer araştırma bulguları ile paraleldir (Barlow, Turner, Edwards ve Gilchrist, 2009; Wilski ve Tasiemski, 2016; Baharian ve ark., 2023; Abozeid ve ark., 2023). Literatürde, MS hastalığının kadınlarda erkeklere oranla daha yaygın olarak (2.5-3 kat) görüldüğü bildirilmektedir (Goodin, 2014). Bu açıdan, çalışma sonuçlarımız literatürü destekler niteliktedir.

Hastaların MSSM-T toplam puanlarının 76.48 ± 17.65 olduğu belirlenmiştir. Buna göre, çalışmamıza katılan MS hastalarının orta derecede öz yönetim düzeyine sahip oldukları yorumu yapılabilir. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde ise, farklı sonuçlar dikkat çekmektedir. Baharian ve arkadaşlarının (2023) yapmış olduğu çalışmada öz yönetim puanı 97.7 ± 12 olarak bildirilirken; Efendi ve arkadaşlarının (2022) yapmış olduğu çalışmada, MS hastalarının öz yönetim puanları 42.6 ± 10.4 olarak; Ergen'in (2023) MS hastaları ile gerçekleştirdiği araştırmada öz yönetim puanı 90.56 ± 23.33 olarak; Karadeniz'in (2023) MS hastaları ile gerçekleştirdiği çalışmada ise öz yönetim puanı 85.07 ± 16.04 olarak bildirilmiştir. Buna göre, çalışmamıza katılan MS hastalarının öz yönetim düzeylerinin bazı çalışmalarda öz yönetim düzeyinden düşük (Baharian ve ark., 2023; Ergen, 2023); bazılarında ise yüksek olduğu belirlenmiştir (Efendi ve ark., 2022). Bu farklılığın araştırmaların farklı bölge ve örneklem gruplarında yapılmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak MS hastalarının öz yönetim düzeyini ölçen daha fazla sayıda çalışma yapılmasının yararlı olacağı tahmin edilmektedir.

Katılımcıların MSSM-T alt boyutlarından aldıkları puanlar incelendiğinde; sağlık hizmeti sunucusu ilişkisi/iletişim alt boyutundan 18.96 ± 5.05 , tedaviye uyum/engeller alt boyutundan

22.55 ± 4.66 , sosyal/aile desteği alt boyutundan 9.6 ± 2.78 , MS bilgisi ve bilgilendirilmesi alt boyutundan 12.93 ± 3.87 ve sağlığı sürdürme davranışı alt boyutundan 12.42 ± 3.29 puan aldıkları saptanmıştır. Ülkemizdeki MS hastaları ile yapılan bir çalışmada, sağlık hizmeti sunucusu ilişkisi/iletişim alt boyutundan 27.82 ± 4.68 , tedaviye uyum/engeller alt boyutundan 30.94 ± 4.26 , sosyal/aile desteği alt boyutundan 12.46 ± 3.12 , MS bilgisi ve bilgilendirilmesi alt boyutundan 18.11 ± 3.36 ve sağlığı sürdürme davranışı alt boyutundan 16.34 ± 3.35 puan aldıkları bildirilmiştir (Karadeniz, 2023). Yine ülkemizdeki başka bir araştırmada, MS hastalarının MSSM-T alt boyutlarından sırasıyla 24.93 ± 7.41 (sağlık hizmeti sunucusu/iletişim), 16.67 ± 4.93 (tedaviye uyum/engeller), 10.91 ± 4.04 (sosyal/aile desteği), 23.7 ± 5.81 (MS bilgisi ve bilgilendirilmesi) ve 14.35 ± 4.53 (sağlığı sürdürme davranışı) puan aldıkları bildirilmiştir (Ergen, 2023). Buna göre, çalışmamızdaki MSSM-T alt boyut puanlarının ülkemizdeki diğer çalışmalarda bildirilen puanlardan daha düşük olduğu dikkat çekmektedir. Bu açıdan, bölgemizdeki MS hastalarının öz yönetim puanlarını yükseltecek öz yönetim programlarına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu amaçla, MS hastaları ile çalışan sağlık profesyonellerinin bilgilendirilmesi ve multidisipliner öz yönetim programlarının hazırlanmasının yararlı olacağı tahmin edilmektedir.

Araştırma kapsamına alınan hastaların tanıtıcı özelliklerine göre MSSM-T toplam puanlarında; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, ek hastalık varlığı değişkenlerinde istatistiksel açıdan anlamlı fark belirlenmiştir. Yapılan çalışmalarda katılımcıların sosyodemografik ve hastalık ile ilgili değişkenleri ile farklı sonuçlar bildirildiği görülmüştür. Wilski ve Tasiemski'nin (2016) apmış olduğu çalışmada yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi ile öz yönetim arasında anlamlı farklılık bildirilirken; Shawli ve arkadaşlarının (2019) yapmış olduğu çalışmada yaş ve öz yönetim arasında anlamlı ilişki olduğu ancak cinsiyet, eğitim düzeyi ve tanı süresi ile öz yönetim arasında anlamlı farklılık olmadığı bildirilmiştir. Baharian ve arkadaşlarının (2023) yapmış olduğu çalışmada yaş ve özyönetim arasında anlamlı fark olduğu bildirilirken; eğitim düzeyi, tanı süresi ve cinsiyet değişkenleri ile öz yönetim arasında anlamlı fark olmadığı bildirilmiştir. Sosyodemografik ve hastalık ile ilgili özellikler ile öz yönetim arasındaki ilişkiyi inceleyen daha fazla sayıda çalışmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamız, ülkemizdeki MS hastalarının öz yönetim düzeyi ve ilişkili faktörlerinin belirlenmesi açısından önemli olsa da katılımcı sayısının düşük olması ve araştırmanın tek bir hastanede gerçekleştirilmiş olması araştırmanın sınırlılıklarıdır. Bu nedenle, araştırma sonuçlarımız tüm MS hastalarına genellenemez. Araştırmanın daha büyük örneklemelerde tekrarlanması ve ülkemizin farklı bölgelerindeki MS hastalarının örnekleme dahil edilerek çalışılması önerilmektedir.

SONUÇ

Araştırma sonuçlarımız, MS hastaları ile gerçekleştirilen bu çalışmada, katılımcıların orta derecede öz yönetim düzeyine sahip olduğu; yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve ek hastalık varlığı gibi değişkenlerin öz yönetim puanlarında istatistiksel olarak anlamlı fark yarattığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda, ülkemizdeki MS hastalarında öz yönetim düzeyini belirleyecek daha fazla sayıda çalışma yapılmasının, hastaların öz yönetim düzeyini arttıracak öz yönetim programları hazırlanarak uygulamaya geçirilmesinin ve sağlık profesyonellerinin hastaların öz yönetim düzeylerini olumlu yönde etkileyecek stratejiler konusunda bilgilendirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Etik Yönü / Ethics Committee Approval

Araştırma için Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Sağlık Bilimleri Etik Kurulu'ndan etik onayı alınmıştır (Tarih: 22/11/2023 ve Karar No: 20.478.486 / 2082)

Yazar Katkısı / Author Contributions

Fikir/Kavram: D.D.A.; Tasarım: D.D.A., M.B.; Denetleme/Danışmanlık: D.D.A., M.B.; Analiz ve/veya Yorum: D.D.A., M.B.; Kaynak Taraması: D.D.A.; Makalenin Yazımı: D.D.A.; Eleştirel İnceleme: D.D.A.; M.B.

Hakem Değerlendirmesi / Peer-review

Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazarlar araştırmanın yürütülmesinde herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek / Financial Disclosure

Yazarlar araştırmanın yürütülmesi sürecinde bir finansal destek almadıklarını beyan etmiştir

KAYNAKLAR

- Abozeid, M. A., Ahmed, O. A. E., Gendy, J. F., Khalifa, A. M. (2023). Effect of Educational Guideline on Self-Management and Clinical Outcomes for Patients with Multiple Sclerosis. *Egyptian Journal of Health Care*, 14(4), 250-271. doi:10.21608/ejhc.2023.326202
- AlJumah, M., Bunyan, R., Al Otaibi, H., Towaijri, G.A., Karim, A., Malik Y.A., ... Al-Jedai, A. (2020). Rising prevalence of multiple sclerosis in Saudi Arabia, a descriptive study. *BMC Neurol*, 20, 49. doi:10.1186/s12883-020-1629-3
- Baharian, E., Abolhassani, S., Alijani, M. (2023). Association between Perceived Social Support and Self-management in People with Multiple Sclerosis: A Cross-sectional Study. *Asian Journal of Social Health and Behavior*, 6(1), 1-6.
- Barlow, J., Turner, A., Edwards, R., Gilchrist, M. (2009). A randomised controlled trial of lay-led self-management for people with multiple sclerosis. *Patient Education and Counseling*, 77(1), 81-89. doi:10.1016/j.pec.2009.02.009
- Efendi, H., Ünal, A., Akçalı, A., Altunan, B., Bingöl, A., Altunrende, B., ... Beckmann, Y. (2022). The effect of cognitive performance on self-management behavior of multiple sclerosis patients. *Multiple Sclerosis and Related Disorders*, 63, 103880. doi:10.1016/j.msard.2022.103880
- Ehde, D. M., Elzea, J. L., Verrall, A. M., Gibbons, L. E., Smith, A. E., Amtmann, D. (2015). Efficacy of a telephone-delivered self-management intervention for persons with multiple sclerosis: A randomized controlled trial with a one-year follow-up. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 96(11), 1945-58.e2. doi:10.1016/j.apmr.2015.07.015
- Erbay, Ö., Usta Yeşilbalkan, Ö., Yüceyar, N., Baklan, M., Karadakovan, A., Tekindal, M. A. (2020). Validity and Reliability Study of the Turkish Version of Multiple Sclerosis Self-Management Scale. *The Journal of Neuroscience Nursing*, 52(3), 122-127. doi:10.1097/JNN.0000000000000507
- Ergen, D. (2023). *Multiple skleroz tanılı bireylerde öz yönetim yetkinliği ile depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Feicke, J., Spörhase, U., Köhler, J., Busch, C., Wirtz, M. (2014). A multicenter, prospective, quasi-experimental evaluation study of a patient education program to foster multiple sclerosis self-management competencies. *Patient Education and Counseling*, 97(3), 361-369. doi:10.1016/j.pec.2014.09.005

- Ghahari, S., Forwell, S. J., Suto, M. J., Morassaei, S. (2019). Multiple sclerosis self-management model: Personal and contextual requirements for successful self-management. *Patient Education and Counseling*, 102(5), 1013–1020. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2018.12.028>
- Goodin, D. S. (2014). The epidemiology of multiple sclerosis: insights to disease pathogenesis. *Handbook of Clinical Neurology*, 122, 231–266.
- Hauser, S. L., Cree, B. A. C. (2020). Treatment of Multiple Sclerosis: A Review. *The American Journal of Medicine*, 133(12), 1380–1390.e2. doi:10.1016/j.amjmed.2020.05.049
- Karadeniz, S. (2023). *Multipl skleroz hastalarında hastalık öz yönetimi ve öz yönetimi etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tekirdağ.
- Kidd, T., Carey, N., Mold, F., Westwood, S., Miklaucich, M., Konstantara, E., ... Cooke, D. (2017). A systematic review of the effectiveness of self-management interventions in people with multiple sclerosis at improving depression, anxiety and quality of life. *PloS One*, 12(10), e0185931. doi:10.1371/journal.pone.0185931
- Langer-Gould, A. M., Gonzales, E. G., Smith, J. B., Li, B. H., Nelson, L. M. (2022). Racial and Ethnic Disparities in Multiple Sclerosis Prevalence. *Neurology*, 98(18), e1818–e1827. doi:10.1212/WNL.000000000000200151
- Martz, E. (2017). *Promoting self-Management of chronic health conditions: theories and practice*. Oxford University Press.
- Öztürk, S., Aytaç, G., Kızılay, F., Sindel, M. (2017). Multipl Skleroz. *Akdeniz Tıp Dergisi*, 3(3), 137–147 .
- Salimzadeh, Z., Damanabi, S., Ferdousi, R., Shaafi, S., Kalankesh, L. R. (2022). A mobile app (IDoThis) for multiple sclerosis self-management: development and initial evaluation. *BMC*, 22, 328. doi:10.1186/s12911-022-02078-z
- Salimzadeh, Z., Damanabi, S., Kalankesh, L. R., Ferdousi, R. (2019). Mobile applications for multiple sclerosis: a focus on self-management. *Acta Inform Med*, 27(1), 12–18. doi:10.5455/aim.2019.27.12-18
- Shawli, A. S. J., Abdulmutalib, I. A. M., Al Nagshabandi, E. A. (2019). Fatigue and self-management among multiple sclerosis patients. *American Journal of Nursing Research*, 7(4), 550–560.
- Türk Nöroloji Derneği (2024). 30 Mayıs Dünya Multipl Skleroz (MS) Farkındalık Günü. Erişim Tarihi: 08.11.2024, <https://noroloji.org.tr/haber/1832/30-mayis-dunya-multipl-skleroz-ms-farkindalik-gunu>
- Walton, C., King, R., Rechtman, L., Kaye, W., Leray, E., Marrie, R. A., ... Baneke, P. (2020). Rising prevalence of multiple sclerosis worldwide: Insights from the Atlas of MS, third edition. *Multiple sclerosis (Houndmills, Basingstoke, England)*, 26(14), 1816–1821. doi:10.1177/1352458520970841
- Wilski, M., Tasiemski, T. (2016). Illness perception, treatment beliefs, self-esteem, and self-efficacy as correlates of self-management in multiple sclerosis. *Acta Neurologica Scandinavica*, 133(5), 338–345. <https://doi.org/10.1111/ane.12465>
- Wilski, M., Kocur, P., Broła, W., Tasiemski, T. (2020). Psychological factors associated with self-management in multiple sclerosis. *Acta Neurologica Scandinavica*, 142(1), 50–57. doi:10.1111/ane.13236